

Native Land Administration. Niu Tireni. Te Rima Tekau o Nga Tau o Te Kunitanga o Kuini Wikitoria.
HE TURE hei Whakahaere i nga Tikanga Whakahaere i nga Whenua Maori.

Na Ka Meingatia Hei Ture

e te Runanga Nui o Niu Tireni e noho huihui ana i roto i te Paremete, i runga hoki i te mana o taua Runanga, nga whakaritenga i raro nei:—

- Te Ingoa Poto o tenei Ture ko "Te Ture Whakahaere i nga Whenua Maori, 1886."
Me timata te whaimana o tenei Ture i te ra tuatahi o Hanuere, 1887.

Whakamaramatanga.

- E kore tenei Ture e pa ki nga whenua:—
E whakahaerea ana e Te Kai-tiaki mo te Katoa i raro i nga tikanga o "Te Ture Rahui Maori, 1882."
Kua wehea hei rahui mo nga Maori i raro i nga tikanga o "Te Ture Whakatau i te Tai-Hauauru (Aotearoa), 1880:"
E uru ana ki raro i te mana o "Te Ture Ngawha, 1881" i te wa e whai mana ana taua Ture i runga;
E puritia ana ranei e nga Maori i runga i o ratou tikanga Maori, kahore nei ano i whakawakia e Te Kooti Whenua Maori haunga ia nga ritenga e korerotia i roto nei.
Heoi kau nga tekiona o tenei Ture e pa ana ki nga whenua e takoto reti ana mo te wa e reti ana aua whenua, ko tekiona toru tekau ma rua me tekiona toru tekau-ma-toru anake.
Ko "Te Ture Whakamana Reriwe, 1881," ka mana tonu ano kahore i paahitia tenei Ture.
- Koia nei nga whakamaoritanga o nga kupu i raro nei, mehemea kaore e rere-ke ana i nga tikanga o tenei Ture:—
  - "Komihana" tona tikanga he Komihana e whakaturia ana i raro i tenei Ture:
  - "Kooti" tona tikanga ko te Kooti Whenua Maori o Niu Tireni:
  - "Kai-whakawa" tona tikanga he Kai-whakawa o taua Kooti:
  - "Whenua" tona tikanga ko ia whenua e whitake ana nga Maori ki runga, haunga ia te whenua i hokona e tetahi Maori i te Karauna i te pakeha ranei, he mea tuku atu taua whenua ki te tangata kotahi mana ake i raro i tetahi Karauna Karaati, pukapuka tuku ranei:
  - "Whenua Whakahaere" tona tikanga he whenua wahi whenua ranei e taea ana te whakahaere i raro i nga tikanga o tenei Ture:
  - "Komiti" tona tikanga ko nga Maori i tuhia o ratou ingoa i raro i tenei Ture:
  - "Maori" tona tikanga he tangata Maori no Niu Tireni, tae atu ki nga hawhe-kaihe me a ratou uri mehemea e puta ana mai i te taha Maori:
  - "Tangata nana" tona tikanga ko te tangata ko nga tangata ranei na ratou tetahi whenua, tae atu ki nga tangata kua rehitatia i raro i te tekau ma whitu o nga tekiona o "Te Ture Whenua Maori, 1867:"
  - "Rehitatanga" tona tikanga he rehitatanga i raro i tetahi i etahi Ture whai tikanga ki te mahi rehitati, rehitati tuku whenua ranei:
  - "Hiiritanga" tona tikanga he hiiritanga ki te hiiri o te Komihana.

Komihana.

- Ka ahei te Kawana i ia wa i ia wa ki te whakatu i tetahi tangata i etahi tangata ranei e whakaarohia ana e ia he tangata tika hei Komihana i raro i tenei Ture, a ka ahei ia i ia wa i ia wa ki te whakamutu i taua Komihana i aua Komihana ranei.
- Ka ahei te Kawana i ia wa i ia wa i te mea e ngaro ana e mate ana ranei tetahi Komihana ki te whakatu i tetahi riwhi, hei whakahaere i nga mana i tukua Ki taua Komihana, mo te wa e paingia ana e te Kawana.
- Mehemea kahore i kotahi anake Komihana engari mehemea ka maha ake nga Komihana e whakaturia ana, ka ahei te Kawana Ki te whakarite i te takiwa i nga takiwa ranei e mana ai nga mahi o ia Komihana o ia Komihana e whakaturia ana i raro i tenei Ture.
Ma te Minita mo te Taha Maori e whakarite he hiiri mo nga Komihana, a me hiiri nga tiiti katoa e hanga ana e te Komihana i raro i nga tikanga o tenei Ture ki taua hiiri.

Komiti.

- Ka ahei ano kia pootitia etahi o nga tangata whaitake ki tetahi poraka whenua kia tu hei Komiti kia whitu nga mema i te mea ra he maha atu i te tokowhitu aua tangata whaitake.
- Me tuhi marire e te nuinga o nga tangata na ratou te whenua nga ingoa o nga tangata e meingatia ana kia pootitia ki tetahi pukapuka whakaingoa tangata.

E ahei ana ia tangata ia tangata o taua hunga ki te tuhi i nga ingoa o nga tangata tokowhitu iti iho ranei, a ki te pai ia ki te tuhi i tona ingoa ano e pai ana.

Ko aua pukapuka whakahua ingoa tangata me penei me tenei e mau nei i te Apiti A e apiti nei ki tenei Ture, me pena ranei te tu o nga korero, a me tuhi ki te aroaro o tetahi Kaiwhakawa o te Koroni, Kai-whakamaori whai Raihana, Kaitiaki Poutapeta, tetahi atu tu tangata ranei a muri nei whakahuatia ai i roto i nga tikanga whakahaere ka whakaritea i raro i tenei Ture, a me tuhi e te tangata pera tona ingoa hei Kai-titiro.

Ko nga pukapuka whakahua ingoa tangata me tuku atu ki te Komihana.
- I te wa e tono ana etahi tangata whaitake ki tetahi whenua, kaore nei i iti iho i te tokoono ratou, ara mehemea he maha atu i te tokowhitu te hunga no ratou taua whenua he mea tuhi ki te *[unclear: Komi]*-hana kia pootitia ai he Komiti i raro i nga tikanga o tenei Ture, me panui e te Komihana ki te *Gazette* me te *Kahiti* kia mohiotia ai ka tu he pooti mo tetahi Komiti o nga tangata whaitake ki te whenua, hei whaki atu hoki ka ahei te tuku pukapuka atu ki a ia i roto i nga ra e ono tekau i muri i te ra o taua panui hei whakahua ingoa tangata atu ki a ia hei mema mo taua Komiti.
- Me ata kimi marire e Te Komihana kia tino mohio ai ia kua pooti te nuinga o aua tangata no ratou te whenua, katahi ka tuhia e ia nga ingoa o te hunga tokowhitu i puta ake nga pooti mo ratou ki roto ki tetahi pukapuka e whakaritea ana mo taua mea, me ki ko te "Pukapuka Rehita o te Komiti."
- Kia oti te tuhituhi pera i nga ingoa heoi ano kua tu taua hunga hei Komiti i raro i tenei Ture mo taua whenua.
- Mehemea kahore i tae ki te tokowaru nga tangata na ratou tetahi whenua, a ki te tuhia e ratou katoa e te nuinga ranei o ratou tetahi pukapuka penei me tenei e mau nei i te Apiti B e apiti nei ki tenei Ture, kia pena ranei te tu o nga korero, ka tuku atu ki te Komihana hei whakaatu i to ratou hiahia kia whakahaerea taua whenua i raro i tenei Ture, a kia tino mohio ia ki te tika o taua tuhituhinga me tuhi e ia nga ingoa o taua hunga i tuhi ra i taua pukapuka ki a ia ki roto i te pukapuka i whakaritea ra, kia oti taua tuhituhinga ka tu ratou hei Komiti mo taua whenua. E pai ana kia hoki iho i te tokowhitu nga mema o tenei Komiti.
- A te huihuinga tuatahi o te Komiti me pooti te Komiti pera i tetahi o ratou hei Tiamana, a me tuku atu tana ingoa ki te Komihana, mana e tuhi i te ingoa o taua Tiamana ki te Pukapuka Rehita o te Komiti. ~~Ka~~ ahei tetahi mema o to Komiti ki te whakamutu i tona tuunga hei mema ina tuhia e ia tona ingoa ki tetahi pukapuka whakamutu i a ia, me tuku taua pukapuka ki te Komihana. ~~Mehemea~~ ka watea te tuunga o tetahi mema o te Komiti i runga i te matenga o tetahi o ratou i te whakamutunga ranei o tetahi o ratou i tana tuunga, ka taea ano te whakatu tetahi atu tangata o nga tangata no ratou te whenua me te tuhi ano i tona ingoa i runga i te tikanga kua korerotia i mua ake nei hei riwhi mo te mema i mate ra i whakamutu ranei i a ia. ~~I~~ te mea e watea ana te tuunga o tetahi o nga mema o te Komiti, a i te mea hoki kaore ano kia pootitia tetahi riwhi mona ka tu tonu te Komiti hei Komiti i raro i tenei Ture, ahakoa i hoki iho te tokomahatanga o aua mema.
- Ka ahei Te Kawana ki te whakamutu i tetahi Komiti i runga i te tono o te rua o nga wehenga e toru o nga tangata no ratou te whenua, mehemea ka tuhia e te Komihana tana kupu whakaatu i te tika o taua tono.

Me panui te whakakorenga o taua Komiti ki te *New Zealand Gazette* me te *Kahiti*.
- Ka mutu iho te tuunga o te Komiti:

Ina whakamutua te Komiti i runga i nga tikanga kua kiia i runga ake nei.

Ina oti nga mahi whakahaere mo te whenua i whakaturia ai ratou hei whakahaere,

Mehemea he mea whakamutu te tuunga o te Komiti, me whakatu he Komiti hou i runga i nga tikanga kua korerotia i mua ake nei hei riwhi mo taua Komiti.
- Ka ahei nga tangata e hiahia ana kia kaua to ratou whenua e whakahaerea i raro i nga tikanga o tenei Ture, ka whakahuatia ratou ikonei ko "te hunga whakahe" ki te tuku atu i tetahi pukapuka whakaatu i to ratou hiahia ki te Komihana i roto i nga ra e toru tekau i muri i te tuhinga o nga ingoa o nga mema o te Komiti. Ki te kore e tukua atu e nga tangata no ratou tetahi whenua tetahi pukapuka pera ki te Komihana ka kiia kua whakaae ratou kia whakahaerea to ratou whenua i raro i nga tikanga o tenei Ture.

- Mehemea kua pera te whakaae a nga tangata katoa no ratou tetahi whenua ka ahei te whakahaere i te whenua i raro i nga tikanga kua whakaritea i raro iho nei.
I te mea kua whakaaetia tetahi hoko tetahi riihi ranei, e kore e taea te unu te whakakore ranei taua whakaaetanga.
- Mehemea kaore e whakaae katoa nga tangata no ratou tetahi whenua, me tuku tonu atu e te Komihana ki te Tumuaki o te Kooti te rarangi ingoa o nga tangata e whakahe ana, me te tono hoki ka wahia te whenua. Hei reira ka tika kia wahia te whenua. Kia ahei te Kooti i te tuatahi ki te wehe atu ki ia tangata e hiahia ana kia motuhake ki a ia tona wahi kia whakarite i te wahi whenua e whakaaro ana te Kooti e tika ana kia riro i ia tangata i ia tangata. Ko te toenga o te whenua me wawahi, engari me whakatau ke te whenua o nga tangata, whaitake a me whakatau ke te whenua o nga tangata e whakahe ana engari kua e uru ki enei whakataunga nga tangata kua riro motuhake nei i a ratou o ratou nei whenua.
- Mo nga whenua o nga tangata kua whakaae katoa nei me nga whenua o nga tangata kua whakahe etahi o ratou, hei reira ko nga whenua kua wawahia peratia e te Kooti ki nga tangata kahore i whakahe, ka ahei te Komiti i runga i tetahi pukapuka e tuhia ana, e te nuinga o nga mema, ki te tohutohu kia hokona te whenua kia retia ranei, kia hokona tetahi wahi kia retia ranei tetahi wahi, a ka ahei ano hoki ratou te whai kupu i roto i taua pukapuka mo nga tikanga e whakahaerea ai te whenua, te whai kupu ranei mo nga wahi whenua e meingatia ana kia puritia.
Me tuku taua pukapuka ki te Komihana, a mehemea ka tino mohio ia ki te tika o te tuhinga pera me tera i whakaritea ra, me tuhi e ia aua korero ki roto i te pukapuka Rehita o te Komiti.
- Ka ahei nga tangata na ratou tetahi whenua ki te hoko ki te tuku whenua ranei ki te Karauna ahakoa i whakaturia he Komiti kahore ranei i whakaturia he Komiti.
Ka ahei te Komiti ki te hoko ki te reti ranei ki te Karauna.
Engari hoki i runga i aua tu hoko riihi ranei me matua karanga e te Komihana i te tuatahi kia hui te hunga whaitake ki taua whenua, kia huihui ki te whiriwhiri i nga tikanga o taua hoko riihi ranei, a kia pahemo ra ano te wa i whakaritea mo taua hui.
- Ka ahei nga Maori whaitake ki tetahi whenua ki te hoko ki te tuku atu i o ratou paanga ki nga Maori e hara nei i te tangata o roto o te Komiti e uru tahi ana ki taua karaati, tiwhikete, whakamaharatanga take ranei o taua whenua kaore e ekengia ana e te here ahakoa kua tu te Komiti, kaore ano ranei, engari kua e mana taua whakawhitinga kia tuhia ra ano te whakaae a tetahi Kaiwhakawa ki runga ki taua pukapuka tuku. Ko te whenua e hokona peratia ana e tukuna peratia ana hoki me kua a taea te hoko te whakawhiti ranei engari ma raro i nga tikanga o te Tekihana rua tekau ma iwi o tenei Ture katahi ano ka taea.
- Mehemea ka mutu te tuunga o tetahi Komiti, ka whai mana tonu nga mahi katoa i whakaotia i raro i tenei Ture e taua Komiti, ano ia kahore i mutu te tuunga o taua Komiti.
- Kua tetahi tangata kaore ano kia rite ona taua e tuhituhi i tetahi pukapuka pooti aha ranei mo runga mo te pootitanga mo te whakamutunga ranei o tetahi Komiti, mo runga hoki mo te kimihanga i te nuinga i te itinga ranei o te hunga me ki ko era kaore ano nei ki rite ona tau e hara i te hunga whaitake ratou. Mehemea e tu ana tetahi tangata hei kaititiro mo te tuhinga i te ingoa o tetahi tamaiti ki tetahi pukapuka kaore ano kia rite ona tau a e mohio ana te kaititiro kaore i te rite ona tau ka ahei ia kia whainatia kia kua e iti iho i te rima a kia kua e neke ake i te rima tekau pauna a ka mana tetahi tangata ki te hamene i a ia mo taua moni.
E kore e mana-kore tetahi mea i mahia i raro i nga tikanga o tenei Ture mo runga mo te whakahaerenga tikanga ki tetahi tamaiti, tikanga ranei i whakahaerea e ia i runga i te mana e tau ana ki te tangata pakeke, i raro i tenei Ture.
- Mehemea tera tetahi tangata e ki ana kua hoko kua riihi ranei i te hea whaipanga o etahi o nga tangata whaitake ki tetahi whenua (kaore he here arai i taua hoko, riihi ranei i te wa i hokona ai i retia ai ranei), a mehemea ka whakaatu taua tangata i taua hoko reti ranei i roto i nga marama e toru i muri i te whaimananga o tenei Ture ki te Komihana me te Kaiwhakawa Tumuaki o te Kooti ma tetahi Kaiwhakawa e ata rapu i nga ritenga o taua whakahaere, a mehemea ka kitea te tika o taua hoko reti ranei e kiia ra he pera, a he mea whakahaere marama taua whenua he tika te utu, reti ranei i utua i whakaritea ranei mo taua whenua ka ahei te tuku tiwhikete hei whakaatu pera ki te tangata e kiia ana ko ia te kaihoko kaireti ranei nana i tuku taua whakaatu ki te Komihana.
- I runga i te whakaputanga o taua tiwhikete, ko te tangata kua whakahuatia ra i roto,—
Mehemea he kaihoko ia me tau ki a ia te paanga o te tangata whaitake nana i tuku ki a ia, e tika ana kia ata wehea ki a ia ake taua wahi o te whenua e rite ana ki ta te Kooti i kite te tika.
  - Mehemea ka tuku whakaatu atu ia ki te Komihana i roto i te marama kotahi i muri i te tuhinga o te tiwhikete ara he whakaatu atu i tana hiahia ki te hoko i nga paanga whaitaketanga ranei kaore ano nei kia hokona e ia, kei reira mehemea ka tukua atu ki a ia he tiwhikete a tetahi Kaiwhakawa hei whakaatu i te mahara o taua Kaiwhakawa i tuhi ano tetahi etahi ranei o nga tangata whaitake ki tetahi pukapuka i mua

atu i te ra tuatahi o Hurae tau tahi mano waru rau waru tekau ma ono, ara he pukapuka i tuhituhia e mea ana he pukapuka hoko he pukapuka whakaae ranei ki te hoko i te paanga o te tangata e tuhi ra i tona ingoa, kei reira me ahei ia ki te hoko i tetahi i te katoa ranei o nga paanga i roto i nga marama tekau ma rua i muri i te ra tuatahi o Hurae engari kua a muri atu.

Mehemea kaore i hokona aua paanga katoa, kei reira ka tika kia wehea atu ki a ia era taha o te whenua e maharatia ana e te Kooti he mea tika.

Mehemea he kaitango riihi ia e tika ana kia kimihia te paanga o te kai-tuku-riihi o te riihi i tukua atu ki te kai-tango-riihi kia wehea atu ki aua kai-tuku-riihi, e tika ana hoki kia mau tonu ki te kai-tango-riihi i raro i nga tikanga o taua riihi tae noa ki te mutunga o nga tau o te riihi.

- I roto i te marama kotahi i muri i te tuhinga o te tiwhihete, ka ahei ia ki te tuku whakaatu ki te Komihana i tona hiahia kia tango riihi ia i etahi i te katoa ranei o nga tangata whaitake kaore nei ano kia tuku riihi ki a ia, kei reira, i te mea kua whiwhi ia i te tiwhikete a tetahi Kaiwhakawa he mea whakaatu i te mahara o taua Kaiwhakawa i tuhi tetahi, etahi ranei o nga tangata whaitake ki tetahi pukapuka e meatia ana he pukapuka riihi, pukapuka whakaae ranei ki te tuku riihi mo te whenua mo te paanga ranei o te tangata e tuhituhi ana, i mua i te ra tuatahi o Hurae tau tahi mano waru rau waru tekau ma ono, kua i muri atu, kei reira ka ahei ia ki te tango riihi mo te katoa mo etahi ranei o aua paanga kia rite ano nga tau ki nga tau o roto o te riihi o nga paanga kua riihitia ki a ia i mua atu i te managa o tenei Ture.

Mehemea kaore e riihitia nga paanga e toe ana i roto i nga marama tekau ma rua, kei reira ka ahei kia rapua nga paanga o nga tangata kua riihi ki a ia, kia wehea atu ai, ka ahei kia puritia tonutia e ia tona riihi mo nga tau e toe ana.

Kei reira me wehe atu e te Kooti, a ma taua kai-hoko, kai-tango-riihi ranei e utu nga utu tika ki te Kooti [*unclear: me*] nga utu hoki mo te wea o taua whenua e hokona e riihitia ana ranei.

- Kia tino mohiotia ai enei tekihaua e rua o mua tata tonu ake o tenei, e nga kai-hoko katoa me nga kai-tango-riihi e pangia ana e aua tikanga, me te panui o nga tikanga o roto e whakaatu ana i te panui hei tukunga, me nga ritenga o te panui, me te roa o te wa e puare ana hei tukunga i aua panui, me panui katoa ki te *Gazette* me te *Kahiti* i ia putanga i ia putanga, kua e iti i te iwa tekau ra te panuitanga, me timata tonu atu i te wa e mana ai tenei Ture.
- I te mea kua tukua e te hunga whaitake he riihi tika mo etahi tau kua pahure nei te kotahi tau o roto o ia toru tau o nga tau katoa o te riihi i mua atu o te ra tuatahi o Hurae tau tahi mano waru rau waru tekau ma ono, a e noho whaimahi ana taua tangata i runga i taua whenua, kei reira ka ahei ia ki te whakahou i tona riihi mo te katoa mo tetahi taha ranei o taua whenua mo etahi atu tau kua e roa atu i te tekau ma wha tau i runga ano i nga tikanga e whakaaetia ana i waenganui o te hunga whaitake ki te whenua me te kaitango o te riihi, a me whakaae hoki e te Komihana.

Nga Mahi Etc. O Te Komihana.

- Ki te tae atu he kupu tohutohu a te Komiti ki te Komihana ko te mahi mona he kimi i nga tikanga pai e taea ai te whakahaere i aua kupu tohutohu i raro i tenei Ture; a ka ahei ia i runga i tana i kitea ai he tika ki te whakahaere i te kupu tohutohu pera; a ka whai mana te Komihana pera i runga i tenei Ture ki te whakatakoto rori me te whakatau i aua rori hei rori mo te katoa, ki te whakahau mahi i runga i aua rori, ki te ruri i nga wahi e rahuitia ana, ki te mahi ruri, ki te whakahaere hoki i era atu mahi, me era tikanga katoa e whakaaro ana ia e tika ana kia mahia kia taea ai te whakahaere tika i te kupu tohutohu.
Engari i mua i te mahinga i aua ruri i te mahinga i aua rori me whakaae te Komihana ratou ko te Komiti ki te nuinga o nga moni te whakataunga ranei o nga moni kia whakahokia kia utua ranei i runga i te tikanga ka kiia a muri ake nei.
- Ko te whenua e whakahaerea ana e Te Komihana i raro i tenei Ture, me whakahaere i nga meatanga katoa e taea ai te pera i runga i nga tikanga o "Te Ture Whenua, 1885," me etahi atu ture i paahitia hei riiwhi, a ka whiwhi i nga mana katoa o te Poari whenua.
A hei mea e taea ai te penei, ka ahei te Kawana ki te panui i nga wahi o taua Ture, e pa ana ki te whenua e whakahaerea ana.
- Mehemea ka [*unclear: hiiriria*] ka hainatia e te Komihana tetahi pukapuka, e kiia ana he pukapuka hoko reti ranei he pukapuka whakaae ranei ki te hoko ki te reti ranei i tetahi whenua whakahaere, me ki he pukapuka whai mana taua pukapuka hoko reti ranei whakaae ranei ki te hoko ki te reti, e tika ana kia rehitatia, a mo runga mo te whakaotinga o nga take o te kai-hoko, kai-tango-riihi, te tangata ranei i whakaaetia nei ki a ia i runga i taua tu pukapuka, ka kiia ko te Komihana te tangata whaitake mana taua whenua o roto o taua pukapuka mai ano i te hiiritanga tuhinga ranei.
- Kia hokoa kia retia ranei tetahi whenua whakahaere i raro i tenei Ture ka whai mana te Komihana ki

nga mea i raro nei:—

Ki te tono whakawa kia riro mai ai nga moni hoko, ki te tango hoki i nga moni hoko, me te tuku i nga pukapuka whakaae i te rironga o nga moni i a ratou:

Ki te tuku waraati muru, ki te tuku hamene mo nga moni reti, a ki te tango hoki i nga moni reti, me te tuku i nga pukapuka whakaae i te rironga o nga moni i a ia:

Ki te tono i nga tangata e whakaae ana ki te hoko ki te reti ranei i te whenua whakahaere kia whakaotia taua hoko reti ranei, a ki te tono hoki i nga moni e tika ana kia utua mo aua hoko reti ranei:

Ki te whakaoti i nga whakaaetanga ki te hoko ki te reti whenua whakahaere ina taea te whakaoti:

Ki te eke ano ki runga ki te whenua whakahaere ina tika kia pera ia i raro i tetahi whakaaetanga ki te hoko ki te reti ranei:

- E kore e mana i tenei Ture nga tiiti nga tuhituhinga ranei e hainatia ana a muri ake nei, e pa ana ki te whenua kua whakawakia kaore ano ranei kia whakataua e Te Kooti heoi ano nga tuhinga whai mana ko nga mea anake e mahia ana i raro i tenei Ture e whakamana ana ranei e tenei Ture haunga ra nga riihi e tukua ana e te kai-tango riihi, nga whakamutunga riihi, nga tukunga ki te tangata ke, o nga riihi, mokete ranei.
- Kua tetahi tangata e ia ake e tona kai-whakahaere ranei, e hoko e whakaae ranei ki te hoko kia riro mai ai i a ia te whenua o tetahi tangata Maori, tetahi wahi ranei o tetahi whenua paanga ranei ki tetahi whenua, haunga ia te tangata whai mana ki te whenua i runga i nga tikanga o tekiona rua tekau ma rima, ahakoa kua paahitia kaore ano ranei kia paahitia e te Kooti heoi ano nga mea e mana ana ko nga mea e mahia ana i raro i tenei Ture.

Ki te takahi te tangata i tenei tikanga ka tika kia whiua ia ki te whareherehere mo nga marama kaua e hoki iho i te toru marama, kia kaua e nuku ake i te tekau ma rua marama, ki te whaina ranei i a ia ki nga moni kaua e iti iho i te rua tekau pauna, kia kaua ranei e nuku ake i te rima rau pauna, na ko te whai taketanga whenua e pangia ana e taua hoko e araia peratia ana kua riro nei i tetahi tangata i runga i tetahi hoko pera ka murua taua paanga ka tangohia ma te Karauna.

Te Whakahaerenga o Nga Moni.

- Ko nga moni katoa e puta mai ana i raro i tenei Ture mo nga hoko mo nga reti whenua whakahaere, haunga nga mea e kapea ra me era atu moni katoa hoki, me utu atu ki te Komihana, mana e tuku atu i ia ra i ia ra, i nga wa ranei e whakaritea ana ki tetahi peeke kua kiia e te Kawana hei takotoranga mo aua moni me tuku ki reira i runga i te ingoa o te Komihana, me ki aua moni "He Moni Whenua Maori."
Me tuhi e te Komihana ki te tieke, me whakahaere ranei aua moni i raro i nga whakaritenga e puta ana i raro o tenei Ture katahi ka riro aua moni.
- Ko aua moni me ki he moni no te katoa i raro i nga tikanga o "Te Ture whakahaere i nga moni o te Katoa, 1878" me nga Ture whakatikatika i taua Ture, a ka whai mana nga tikanga katoa o aua Ture e pa ana ki nga moni o te katoa me nga Kai-whakahaere i aua moni pera ki runga ki nga moni e puta mai ana i raro i tenei Ture me nga Kai-whakahaere i aua moni.
- Me tuhi tonu te Komihana i nga kaute o nga moni e riro mai ana i ai ia me nga moni e utua atu ana e ia i runga i te ahua e whakaritea ana e te Tino-Kai-Tiaki i nga moni o te Koroni, a me ata whakamarama i roto i aua kaute nga moni e riro mai ana me nga moni e utua aua e ia mo ia piihi whenua mo ia piihi whenua e whakahaerea ana i raro i tenei Ture, a i te paunga o nga ra o ia marama o ia marama, me tuku atu te kape o aua kaute ki te Tari tiaki i nga moni o te Koroni, me mahi aua kaute i runga i te ahua e whakaritea ana e taua Tino Kai-tiaki.
- Ko nga moni hoko me nga moni reti e riro ana i te Komihana mo ia piihi whenua mo ia piihi whenua whakahaere me utu atu ki nga tangata no ratou te whenua, engari me matua pupuri i roto i aua moni—
Nga moni e rima pauna i roto i te rau o nga moni reti hoko ranei e riro mai ana i raro i tenei Ture, a ko aua moni me utu atu ki a Te Kuini hei utu i te whakahaerenga o tenei Ture;
Me nga moni hoki kua whakaaetia e Te Komihana ratou ko te Komiti hei whakahoki i te utu mo nga ruritanga me nga whakatakotoranga rori, hei utu hoki i te mahinga, tetahi wahi ranei o te mahinga rori i raro i tenei Ture;
Me nga moni hoki e kiia ana e Te Tumuaki o nga Kai-ruri e tika ana kia utua ki Te Tumuaki o nga kai-ruri ki tetahi atu kai-ruri ranei, e nga tangata no ratou te whenua mo nga ruritanga mo nga mapi ranei o te whenua pera, e kiia ana ranei e tetahi kai-whakawa e tika ana kia utua ki te Kooti: Engari ia mehemea he wahi kau i roto i tetahi whenua te wahi whenua e taea ana te whakahaere, me pupuri ko tetahi wahi kau o te moni i whakaaetia ra, ko taua moni me whakarite ki te nuinga o nga eka o te wahi whenua whakahaere me te nuinga o nga eka e kore e whakahearea,

Me tango nga moni mo aua mea i roto i nga moni e puta tuatahi mai ana mo te whenua, me tango mai ranei i ia tau i ia tau i roto i nga tau e whitu i nga moni e riro mai ana mo nga hoko mo nga reti ranei e whakahaerea ana e te Komihana.

Engari hoki i runga i te mahara o te Komihana ka taea ano te whakarite i tetahi taha o te whenua e whakahaerea ana hei whakaea i aua utu, ko taua whenua me ata whakarite e te Komihana me te Komiti, me tuku atu taua whenua ki te Karauna me tuhituhi taua whakawhitinga me haina me hiiri hoki i raro i nga tikanga kua whakaritea ake nei.

Me utu atu e te Komihana nga moni katoa e tangohia peratia ana ki roto ki te Peeke i runga i te ingoa o te Moni Topu o te Katoa.

- Hei mea kia marama ai te utunga atu ki nga tangata no ratou te whenua o nga moni e tika ana kia puta atu ki a ratou i raro i tenei Ture, ka ahei te Komihana i mua o te utunga atu ki a ratou ki te tonono atu ki nga tangata no ratou te whenua kia tuhia mai he pukapuka ki a ia whakaatu i te hea o ia tangata o ia tangata i roto i te whenua whakahaere; a me puta atu aua moni ki nga tangata no ratou te whenua i runga i te ritenga o te hea o ia tangata o ia tangata.

Ki te kore nga tangata katoa no ratou te whenua e whakaae ki taua whakaaturanga hea tangata, me tuku atu taua mea e te Komihana ki tetahi Kai-whakawa mana e mahi a ma tenei ka whai mana ia ki te whakatau nga moni e tika ana kia utua ki ia tangata ki ia tangata no ratou te whenua.

Ko nga moni e puta mai ana mo nga tangata no ratou te whenua ki etahi atu Maori ranei e whai take ana ki tetahi whenua whakahaere e kore nei e tika ratou i runga i te ture hei tango i aua moni, ka ahei te Komihana ki te [unclear: pupuri] aua moni mo te wa e kore ai taua hunga e mana ki te tango, kia whakaturia ranei tetahi tangata i raro i nga tikanga o te ture hei kai tango.

Me tuku e te Komihana ki te Tari-tiaki i nga Moni o te Koroni kia rehitatia ai ki reira nga kape o ia whakaaetanga pera nga whakataunga ranei o te Kooti whakaatu i te hea o ia tangata o ia tangata i roto i tetahi piihi whenua.

- Nga moni e mau ana ki te Komihana i runga i te mea kaore ia kia kite noa i nga tangata e tika ana hei tango me tere tonu te whakahaere e ia i runga i nga mahi Kawanatanga kia whai hua ai tae noa ki te wa tika e utua ai aua moni me nga hua hoki.
- Ka ahei te Komihana i runga i tetahi pukapuka tonono e tukua atu ana ki a ia e te nuinga o nga tangata no ratou tetahi whenua e whakahaerea ana i raro i tenei Ture, ki te whakahaere i nga moni e puta mai ana i taua whenua i etahi ranei o aua moni hei painga mo nga tangata no ratou taua whenua i runga i nga tikanga e whakatuturutia ana i raro i nga tikanga kua kiia i runga ake nei, a me hoko atu ranei e ia kia riro ai he utu tau mo tetahi mo etahi ranei o nga tangata no ratou te whenua, ka ahei ranei te Komihana i runga i te pukapuka tonono o tetahi o etahi ranei o nga tangata no ratou te whenua, ki te whakahaere i tana hea i o ratou hea ranei o nga moni o tetahi whenua whakahaere i runga i nga tikanga kua kiia i runga ake nei, ina hiahiatia e te tangata nana te whenua.
- Nga moni kua rite kia whakahaerea e te Komihana, me whakahaere i runga i tetahi tikanga e whakaaetia ana e te tino Kai-whakahaere Moni o te Koroni, a me waiho aua moni i runga i o raua ingoa ko te Komihana.
- Me tuku e Te Komihana ki te Minita mo te Taha Maori i mua atu o te toru tekau ma tahi o nga ra o Maehe, 1887, tetahi ripoata whakaatu i te mahi mo ia piihi mo ia piihi whenua whakahaere, me nga moni katoa hoki e riro mai ana i a ia e utua ana hoki e ia i raro i tenei Ture mo ia piihi mo ia piihi whenua whakahaere.

Me tuhi tonu atu e te Komihana tetahi ripoata pera i ia tau i ia tau

Me tuku atu tetahi kape o te ripoata pera ki te Whare o Runga me te Whare o Raro o te Paremete i muri tata atu o te taenga atu o taua ripoata ki te Minita.

Etahi Tikanga Ke Atu.

- Ka ahei te Kawana i ia wa i ia wa ki te hanga i nga whakaritenga e meingatia ana e ia e tika ana kia taea ai te whakahaere nga tikanga o tenei Ture, hei tohutohu hoki i nga mahi o nga tangata e mahi ana i raro i tenei Ture.
Kia taia aua kupu whakatau, aua whakaritenga, me aua kupu tohutohu ki te *New Zealand Gazette* ka pena tonu te whai mana mehemea nei he mea whakauru tonu ki roto ki tenei Ture.
- Ka ahei te Kawana i ia wa i ia wa, i roto i nga moni e pootitia aua e te whare Runanga ki te tuku atu ki te Komihana nga moni e whakaaro ana te Kawana e tika ana mo ana whakahaerenga me ana mahi i raro i tenei Ture, a ko nga moni katoa e puta ana ki te Komihana e tukua ana e ia ki te Kaute Moni o te Koroni ka kiia he moni e tika ana ki runga ki ana mahi.

- Ka utua nga tangata e whakaturia ana e mahi ana ranei i raro i tenei Ture ki nga moni e pootitia ana i ia wa i ia wa e te Whare Runanga hei utu i a ratou.
- Me korero "Te Ture Arai mo te Hoko Tahae i nga Whenua Maori," ano nei kua whakakorea nga rarangi whakamutunga e rua o te [*unclear*: tekihana] rua o taua Ture, a me kua hoki taua Ture e pa ki nga whenua e tukua ana i raro i tenei Ture.
- Tenei ka whakakorea nei "Te Ture Tuku Whenua Maori, 1884."
- E kore e ahei tetahi tangata kua tu hei Komihana, kia tahuri ki te whakahaere, ki te reti ki te hoko ranei i tetahi whenua hea ranei, mona ake, mo tetahi tangata rawaho, mo te Kawanatanga ranei. A ki te takahi tetahi Komihana i tenei rarangi ka ahei kia whainatia ia kia kua e iti iho i te kotahi rau pauna kia kua e nui atu i te kotahi mano pauna me tango i raro i te mana o te Ture.

Kupu Apiti.

Apiti A.Ahua o Te Pukapuka Whakahua Ingoa Tangata Hei Komiti."TE TURE WHAKAHAERE WHENUA MAORI, 1886."

HE kupu tenei na matou e mau nei o matou ingoa i raro iho nei mo taua whenua katoa kei te Takiwa o e takota aua, e mohiotia ana ko te Poraka, e whai take nei matou ki taua whenua, kei te hiahia matou kia whakahaerea taua whenua i raro i nga tikanga o taua Ture, a tenei ka tuhia nei e matou nga ingoa o nga tangata i raro iho nei hei mema mo te "Komiti" mo taua whenua:—

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.

Inahoki o matou ingoa—

Hainatanga o nga ingoa o nga Kaititiro. Hainatanga o nga ingoa o nga tangata no ratou te whenua.

KUPU WHAKAATU.—Ko tenei ahua. pukapuka ma nga tangata anake o nga tangata no ratou te whenua e tuhi, i te mea e neke ake ana i te tokowhitu te maha, me kape atu nga tangata kihai nei i tae nga tau ki te rua tekau ma tahi.

Ka ahei te tangata kotahi maha atu ranei o nga tangata no ratou te whenua, ahakoa tane, ahakoa wahine ki te tuhi i o ratou ingoa ki tenei pukapuka, engari kua nga tangata no ratou te whenua kihai nei i tae nga tau ki te rua tekau.ma tahi e tuhi i o ratou ingoa.

Me tuhi ia tangata ia tangata i tana ingoa i te aroaro o tetahi Kaiwhakawa o ta Koroni, Kaiwhakamaori whai Raihana, Kaitiaki Poutapeta ranei, a me tuhi e te tangata pera tana ingoa hei Kaititiro.

Ki te tuhi te tangata kotahi maha atu ranei i tona i o ratou ingoa ranei ki te pukapuka whakahua ingoa tangata me tuku atu ki te Komihana.

Apiti B.Ahua o Te Pukapuka Whakahua Ingoa Tangata Hei Mema, Ma Nga Tangata No Ratou Te Whenua e Tuhi i Te Mea i Hoki Iho i Te Tokowaru Te Maha."TE TURE WHAKAHAERE WHENUA MAORI, 1885."

Ko matou nga tangata e mau iho nei o matou ingoa i raro iho nei e whai take ana matou ki tera piihi whenua katoa kei te Takiwa o e takoto ana, e mohiotia ana ko te Poraka, a ka tuhi nei e matou to matou whakaaturanga i to matou hiahia kia whakahaerea taua whenua i raro i nga tikanga o taua Ture.

Inahoki o matou ingoa—

Hainatanga o nga ingoa o nga Kaititiro. Hainatanga o nga ingoa o nga tangata no ratou te whenua.

KUPU WHAKAATU.—Ko tenei ahua pukapuka ma nga tangata anake o nga tangata no ratou te whenua e tuhi i te mea e hoki iho ana i te tokowaru te maha, me kape atu nga tangata kihai nei i tae nga tau ki te rua tekau ma tahi.

Ka ahei te tangata kotahi maha atu ranei o nga tangata no ratou te whenua ahakoa tane, ahakoa wahine ki te tuhi i tona i o ratou ingoa ranei ki tenei pukapuka, engari kua nga tangata no ratou te whenua kihai nei i tae nga tau ki te rua tekau ma tahi e tuhi i o ratou ingoa.

Me tuhi ia tangata ia tangata i tana ingoa i te aroaro o tetahi Kai-whakawa o te Koroni, Kai-whakamaori whai Raihana, Kiatiaki Poutapeta ranei, a me tuhi e te tangata pera tana ingoa hei Kaititiro.